

Алан ЕШЛІМАНН,
глава Місії Міжнародного
комітету Червоного Хреста в Україні

ОБ'ЄДНАННЯ ПРОГРАМ ГУМАНІТАРНОЇ ДОПОМОГИ: ДОСВІД УКРАЇНИ

– Пане Ешліманне, розкажіть, будь ласка, читачам нашого видання про історію створення Міжнародного комітету Червоного Хреста та основні напрями його діяльності.

– Історія створення Міжнародного комітету Червоного Хреста досить цікава. Все почалося у XIX столітті, коли швейцарець, подорожуючи Італією, був шокований тим, як багато поранених солдатів у Сольферіно не отримували допомоги під час боїв між франко-сардинською та австрійською арміями. Цього швейцарця звали Анрі Дюнан, банкір за професією. Його настільки вразило побачене, що він вважав за обов'язок щонайперше допомогти солдатам з обох боїв фронту. Пізніше Анрі написав книжку про те, що в будь-якій війні поранені мають отримувати допомогу, й кожна країна повинна мати відповідні структури, щоб вирішувати такі питання. Логотипом такої організації Анрі Дюнан обрав червоний хрест, що асоціюється з охороною здоров'я та схожий на швейцарський прапор з кольорами навпаки. Видання було названо «Спогади про Сольферіно», а невдовзі, в 1863 році, пан Дюнан разом з чотирма видатними швейцарцями заснували так званий Постійний міжнародний комітет, який пізніше став Міжнародним комітетом Червоного Хреста. Комітет використовував всі можливості й спромігся організувати міжнародну конференцію, на якій було затверджено Першу Женевську конвенцію «Про покращення становища поранених в польових умовах». Це був перший випадок у новітній історії, коли приватні особи висунули таку масштабну ініціативу, що переконала держави. Комітет поступово розширявся. Сьогодні його штаб-квартира розташована в Женеві, а до правління входить майже 20 осіб – усі громадяни Швейцарії, як передбачено статутом. Проте адміністративний склад сфор-

Голова делегації МКЧХ в Україні Алан Ешліманн разом із головою ОБСЄ Анджеліно Альфано під час візиту до Маріуполя, 31.01.2018

Head of Mission of the ICRC to Ukraine Alain Aeschlimann together with the Head of the OSCE Angelino Alfano during his visit to Mariupol, 31.01.2018

мовано з різних національностей. Наприклад, міжнародна команда МКЧХ в Україні налічує приблизно 20 національностей. Згодом організація почала розгортати великі гуманітарні операції, найбільш значною з яких є операція внаслідок конфлікту в Індокитаї (Камбоджі) в 1980-х роках.

Сьогодні Міжнародний комітет Червоного Хреста – потужна організація, в якій працює майже 2000 іноземців, 18 000 місцевого населення, загальний бюджет дорівнює двом мільярдам швейцарських франків. Наприкінці травня 2018 року вона відзначає 155-ту річницю заснування. Відомо, що благодійною діяльністю займалися в різних куточках світу й раніше, однак зі створенням МКЧХ та затвердженням Першої Женевської конвенції розпочато сучасний етап надання гуманітарної допомоги. Від початку й до сьогодні відмітною рисою Міжнародного комітету Червоного Хреста була і є його нейтральна, незалежна та неупереджена позиція. Засновуючи МКЧХ, Анрі Дюнан плекав ідею, щоб у кожній країні діяла гуманітарна організація, яка б виступала посередником у конфлікті. Найголовнішим для Міжнародного комітету Червоного Хреста є його прийняття усіма сторонами і спроможність бути своєрідним мостом між ними, що в ситуації міжнародного конфлікту означає, зокрема, мати можливість потрапити в зону конфлікту та оцінити стан ув'язнених з іншого боку. Тому від початку догляд за пораненими солдатами та ув'язненими формував основу роботи

організації, до якої поступово додалася допомога людям, які в ситуаціях конфлікту мають проблеми зі здоров'ям та зазнають різних форм насильства. Також до сфер відповідальності організації згодом увійшло надання продовольства, на що значно вплинув голод під час конфлікту в Біафрі. Пізніше Комітет став розповсюджувати посівне насіння в рамках сільсько-господарських програм та проводити інші соціально-економічні заходи. Ми також усвідомлювали, що вода є головним чинником виживання населення, тому здійснювалось дедалі більше заходів для забезпечення наявності питної води, допомоги у встановленні водогону, підведенні води до житла тощо. Крім того, МКЧХ ініціював проведення заходів для боротьби з проблемою зникнення людей внаслідок конфлікту. Все почалося з бажання надати змогу сім'ям, розділеним через конфлікт, обмінюватися новинами – ми виступали як посередники у передачі інформації від однієї сторони до іншої, передусім ув'язнених. Наступною сферою діяльності була допомога в ідентифікації решток, аби сім'ї могли отримувати інформацію про те, чи їхній зниклий родич досі живий. Зазвичай конфлікт супроводжується великою кількістю жертв та призводить до масових захоронень, тому людину неможливо відшукати відразу через проблеми з безпекою. Часто родини мусять чекати якийсь час, поки тіло знайдуть та поховать. Згодом Червоний Хрест почав вводити й інші програми, зокрема навчання з мінної безпеки та заходи з інформування населення про ризики, спричинені мінами та нездетонованими снарядами, а також підвищення повноважень органів влади щодо здійснення гуманітарного розмінування.

За всю історію існування й з моменту прийняття Першої Женевської конвенції Міжнародний комітет Червоного Хреста продовжує працювати за принципами міжнародного гуманітарного права та взаємодіє з державами задля його вдосконалення. Після кожного глобального конфлікту, особливо Першої та Другої світових воєн, В'єтнамської війни, було розглянуто та прийнято нові договори та протоколи. З огляду на це, в МКЧХ працює потужний юридичний департамент, завданням якого є аналіз природи конфліктів та визначення, наскільки правова база відповідає або має бути адаптована до нових засобів ведення війни для підвищення захисту та допомоги її жертвам. Отож, правовий аспект є також важливою частиною діяльності організації. В результаті, Міжнародний комітет Червоного Хреста працює, просуває та інформує органи влади та збройні сили про міжнародне гуманітарне право. У зв'язку з цим ми проводимо численні навчальні програми з поширення інформації. Не так давно МКЧХ запровадив програми, покликані зменшити психологічні наслідки конфліктів, в рамках яких проводяться заходи психосоціальної та психічної підтримки здоров'я людей, постраждалих чи навіть травмованих через умови, в яких перебували. Підбиваючи підсумок, Міжнародний комітет Червоно-

Спеціаліст відділу з питань збройної небезпеки МКЧХ України Ольга Побережна під час інформаційної сесії в школі села Гранітне. 29.11.2017

Olha Poberezhna, Weapon Contamination Field Officer of the ICRC of Ukraine during the information session at a school of Hranitne village. 29.11.2017

го Хреста має дуже широкий спектр діяльності, яка цілком залежить від стану конфлікту чи внутрішнього насильства, та метою якої є охопити всі пов'язані з конфліктом питання, приділяючи особливу увагу не окремим категоріям людей, а допомагаючи кожному відповідно до його потреб. Водночас робота організації лише доповнює зусилля органів державної влади, які несуть першочергову відповідальність за ситуацію.

– Відомо, що Міжнародний комітет Червоного Хреста працює в Україні з квітня 2014 року – початку воєнного конфлікту на Сході. Що, на Вашу думку, змінилося за чотири роки роботи Комітету?

– Насправді, до 2012 року МКЧХ вже був представлений в Україні регіональним представництвом, відкритим невдовзі після проголошення незалежності. Тоді його основним завданням було сприяти міжнародному гуманітарному праву та співпрацювати з національними товариствами Червоного Хреста, та охоплював Білорусь, Молдову, Польщу. Коли офіс в 2012 році закрили, ніхто й уявити не міг, що через два роки МКЧХ розгорне таку активну діяльність. Коли організація відновила свою роботу в лютому 2014 року, тут працювало лише п'ять чи шість людей, але згодом кількість їх зросла. Сьогодні ми маємо представництва в Донецьку, Луганську, Слов'янську, Северодонецьку, Маріуполі та Одесі. Утім у 2014

Попереджувальні білборди, встановлені МКЧХ поблизу Маріуполя
Warning billboards set by the ICRC near Mariupol

році було надзвичайно важко передбачити, що станеться далі, тому нам постійно здавалося, що ми відстаємо від подій. На активність місії МКЧХ певною мірою вплинула втрата колеги, котрий загинув у Донецьку 2 жовтня 2017 року. Нашій команді знадобилося близько кількох місяців, щоб оговтатись та надолужити згаяне. Та, врешті, ми освоїлися та спромоглися втілити в життя практично всі наявні програми. Якомога краще збагнути хід конфліктів, різноманітні тонкощі та особливості контексту є важливим для Міжнародного комітету Червоного Хреста. В нашій роботі в Україні ми зважаємо на деякі окремі аспекти. Перший полягає в тому, що конфлікт точиться здебільшого між людьми ментально схожими: у багатьох жителів Донбасу родичі живуть в столиці або області, велика кількість людей переміщається з одного боку лінії зіткнення до іншого. Принципових відмінностей щодо етнічних груп або мови майже немає, на відміну від деяких інших країн. Конфлікт також дуже поляризований та політизований, що створює для МКЧХ певні виклики, адже важливо, щоб нас приймали всі сторони як абсолютно нейтральну та неупереджену організацію. На практиці нерідко важко уникнути спроб, використання у політичних цілях нашої діяльності. Вражає також те, наскільки непомітним є конфлікт у Києві, звідки до місця його розвитку, насправді, не так далеко. Це спричиняє виникнення кількох нових реальностей у країні.

– Представники організації діють на території, підконтрольній Україні, та на окупованих територіях. Чи є суттєві відмінності в потребах обох сторін конфлікту? Як ставляться до працівників МКЧХ в зоні конфлікту?

– Наші працівники справді присутні по обох боках конфлікту: на підконтрольних та непідконтрольних уряду територіях. Ми ведемо таку політику в багатьох країнах, зокрема в Сирії. Чого ми не робимо без згоди суверенного уряду, то це так званий перетин кордону. МКЧХ проводить програми та формує систему поставок з підконтрольного боку зіткнення; ми передаємо вантаж з гуманітарною допомогою до непідконтрольних територій, де представники МКЧХ контактують з відповідальними там особами та ведуть постійні переговори про доступ та дозвіл на здійснення програм. Загалом ми виконуємо один тип діяльності на кожному боці. Однак зрозуміло, що ситуація на непідконтрольних територіях Донецької та Луганської областей різниться: люди там мають більше потреб, зокрема у ліках, особливо від хронічних захворювань. Тому майже одразу від початку своєї діяльності МКЧХ підтримує пацієнтів з захворюваннями нирок, яким необхідний гемодіаліз, та пацієнтів з діабетом, які не можуть без інсуліну. Але, знову ж таки, ми робимо переважно одну й ту ж саму роботу, тому важко сказати, в якій зі сторін більше потреб, тим більше коли розташування лінії зіткнення змінюється через наявність мін та інших вибухонебезпечних предметів.

– Ви працювали в Іраку, Анголі, Перу, Ізраїлі, Ефіопії, а тепер, з травня 2015, в Україні. Що в роботі в нашій країні видається Вам викликом, а що приємно вражає?

– Цікавим, проте водночас складним, у роботі тут для мене є швидкий темп, за якого ситуація в країні змінюється з огляду на реформи та перехідну економіку країни. Попри те що лінія зіткнення здебільшого стабільна, а конфлікт затяжний, без інтенсивного артилерійського чи стрілецького обстрілу за останні кілька місяців, МКЧХ мусить залишатися пильним, аби швидко відреагувати на будь-яку ситуацію, що може виникнути. Сам я родом з доволі стабільної країни, в якій дуже зрідка відбувається щось сенсаційне. Однак в Україні майже щодня трапляється щось нове, що як для спостерігача дуже цікаво та незвично. Водночас, нашій команді особливо складно впоратись зі ставленням людей, які висловлюють незадоволення наданням допомоги тим, хто живе на сході. Та в багатьох людей не лишилось вибору – їхні домівки там. Таке ставлення може інколи ускладнювати наше завдання, оскільки ми працюємо для всього цивільного населення і нам важливо підтримувати контакт з людьми. Сьогодні ця проблема є нагальнішою, ніж три роки тому. Люди з іншого боку лінії зіткнення мають ті самі потреби, що й тут – не лише в ліках та продуктах, а й у праві на гідне, пристойне життя.

На специфіку нашої роботи суттєвим чином впливають і соціальні медіа та комунікації, тому Комітет особливо на них зважає та усвідомлює їхні можливі наслідки для репутації організації. Раптом продукт чи послуга, які ми надаємо, виявляться низької якості, або ж роботу буде виконано непрофесійно, довіру може бути легко втрачено, що в результаті буде донесено до широкого загалу в засобах масової інформації. Ми також працюємо над певними питаннями безпеки, зважаючи на те що працівники щоденно здійснюють близько 30–40 польових виїздів до лінії зіткнення, в той час як у цих областях досі тривають обстріли.

Нам пощастило, що в Україні в нас є багато партнерів та зацікавлених осіб, з якими ми маємо нагоду вести доволі плідні обговорення та врешті досягаємо порозуміння. На мій погляд, цей бік роботи дуже важливий, бо дозволяє окреслити ідеї та допомогти зрозуміти інтереси усіх сторін. Здійснювати такий обмін – дуже цінний досвід, і я приємно вражений рівнем співрозмовників, з якими маю справу.

Мені дуже подобається жити в Україні, особливо тепер, коли от-от настане літо. Міжнародний комітет Червоного Хреста працює у багатьох країнах, де засоби для існування пошкоджено або взагалі відсутні, тому, як я вже згадував, це велике щастя, що люди в інших регіонах країни ведуть нормальне життя і не зазнають безпосереднього впливу війни на сході. Враховуючи те, що працівники МКЧХ присвячують більшість часу жертвам конфлікту, тішить, що вони мають змогу підтримувати психологічний баланс у мирному середовищі тут, у Києві. Це приємний бік роботи, який я дуже ціную. Я також захоплююся тутешньою культурою: щодня в місті проходять вистави, концерти та виставки, що значно допомагає впоратися з викликами та стресом.

– Яка Ваша думка щодо ініціативи розгорнути миротворчу місію в зоні конфлікту на Сході України?

– Ми утримуємося від висловлювання конкретних думок щодо цього питання, оскільки сама ідея розгортання миротворчої місії, так само як і місце та спосіб її проведення, – рішення суто політичне. У зв'язку з цим Міжнародний комітет Червоного Хреста не займає жодної позиції, тому що вона одразу ж сприйматиметься як прояв підтримки тієї чи іншої сторони.

Проте, ми завжди вітаємо будь-які ініціативи, які могли б покращити ситуацію та полегшити страждання людей. Потенційне успішне розгортання операції, безумовно, позначиться на потребах населення та нашої діяльності разом, тому МКЧХ уважно відслідковує усі новини. У всякому разі, навіть якщо конфлікт буде послаблено, організація продовжуватиме працювати в інших напрямках, як, наприклад, здійснення програм з пошуку зниклих безвісти осіб, передачі води від одного боку лінії зіткнення до іншої та подолання психологічних наслідків конфлікту. Коли я прибув в Україну в квітні 2015 року, я й подумати не міг, що в 2018 році ми

*МКЧХ провели курс із надання невідкладної допомоги для медиків ДСНС України
ICRC held a course in emergency care for medical specialists of the State Emergency Service of Ukraine*

проводитимемо такі масштабні операції; тож останні кілька років доводять, що робити чітко прогнозування дуже складно. Та ми всі сподіваємося на краще – для МКЧХ успіхом є скорочення діяльності чи навіть можливість покинути країну перебування. Однак, на практиці, Міжнародний комітет Червоного Хреста полишив не багато країн за останні 50 років, позаяк конфлікт неминуче лишає після себе довготривалі наслідки. Приміром, ми досі ведемо активну роботу на Балканському півострові, зокрема в Боснії та Герцеговині, Сербії, Косові МКЧХ займається вирішенням проблеми зниклих безвісти та надає психологічну допомогу.

– Чи Комітет має складнощі у наданні гуманітарної допомоги?

– Відверто кажучи, завжди існують якісь труднощі. По-перше, до того як ми розпочали свою діяльність, в Україні не проводилися великі гуманітарні операції: остання масштабна операція була в Чорнобилі. Тому коли спалахнув конфлікт, уряду довелося вивчати, як виглядає велика гуманітарна акція та як співпрацювати з гуманітарними організаціями. По-друге, роботу ускладнює досить сильна бюрократія в Україні: спочатку нам доводилося добиватися спрощення деяких процедур, бо надзвичайно складно було заповнити вчасно всі необхідні форми, коли гуманітарну допомогу потрібно було доправити негайно. Згодом всі ці нюанси вдалося налагодити, і тепер я можу зазначити, що наразі МКЧХ працює у сприятливих для організації умовах. І хоча часом виникають деякі питання та приводи для дискусій, в цілому ми дуже задоволені тим, чого досягли. Більше того, представники МКЧХ заво-

ювали велику довіру з боку всіх сторін. Я постійно їжджу до Донецька та Луганська, тому це прекрасно відчуваю. Саме тому ми мусимо бути дуже обережними, щоб виправдати цю довіру. Проте загалом я б не сказав, що за час перебування в Україні в нашій роботі виникали якісь особливі перепони, проте, звісно, завжди є щось, що можна покращити та вдосконалити. Зокрема, зараз ми працюємо над отриманням допуску до затриманих у Донецьку та Луганську, а також систематичного допуску до затриманих у Києві за сприяння Служби безпеки України. Але, знову ж таки, враховуючи всю ситуацію та сучасні обмеження, Міжнародний комітет Червоного Хреста цілком задоволений умовами для роботи.

– *Назвіть, будь ласка, пріоритетні завдання Міжнародного комітету Червоного Хреста в Україні на 2018 рік?*

– Зазвичай щорічне планування здійснюється у вересні чи жовтні. Як правило, співробітники МКЧХ працюють над підтримкою того, чого вже вдалося досягнути, але водночас ми розширюємо свою діяльність, запроваджуючи більше заходів для пошуку зниклих безвісти осіб та розвиваючи програми підтримки психосоціального та психічного здоров'я. Крім того, ми зараз як ніколи приділяємо особливу увагу наданню первинної медичної допомоги людям, що перебувають близько до лінії зіткнення. МКЧХ об'єднує програми гуманітарної допомоги та заходи для повернення до нормального життя. Приміром, на лінії зіткнення на підконтрольній урядом території для відчуття безпеки людям потрібні радше ресурси для відновлення економічної діяльності, ніж їжа. Тому ми докладаємо максимум зусиль для розмінування та розчищення нездетонованих снарядів на місцевості, а також допомагаємо розбудовувати громадську інфраструктуру. Таким чином, ми намагаємося створити можливості для розвитку малого бізнесу, засобів до існування тощо. Проте zarazом Комітет тримає напхварті всі потужності для реагування на надзвичайні ситуації у випадку загострення конфлікту, як це було в Авдіївці торік. Тому для МКЧХ важливо мати та підтримувати потужності для надання належної допомоги, раптом становище на лінії зіткнення погіршиться.

– *Пане Ешліманне, на завершення хотілося б почути Вашу історію, як Ви обрали цю професію? Чи вдається Вам знаходити вільний час, зважаючи на щільний робочий графік? Та які Ваші улюблені місця в Україні?*

– Я починав свою роботу з професії юриста, прагнучи позитивно змінювати життя інших та одночасно побувати за кордоном. Я планував попрацювати якийсь час в гуманітарній установі, а потім повернутися до роботи адвоката на батьківщині. Я подався на вакансію в МКЧХ та отримав роботу. Спочатку думав що, працюватиму там два роки, та згодом зрозумів, що дуже полюбив цю справу й не зміг піти. І тепер я працюю на МКЧХ вже 31 рік. Ясно що за ці роки як і сам вид діяльності організації

розвинувся, так і я підвищив свій професійний рівень. Мені подобається бувати за кордоном і намагатися збагнути проблеми, з якими стикається країна, її історію та народ. Це надзвичайний досвід: відкривати для себе що стоїть за конфліктом, дізнаватися, які пріоритети мають різні сторони – складається враження, ніби ти частинка історії.

Мені подобається жити в Україні, тут дуже комфортно. Я часто бігаю. У вихідні дні я люблю прогулятися в лісі біля Виставкового центру, насолодитися свіжим повітрям. Як я вже казав, в нашій діяльності дуже важливо постійно підтримувати баланс між роботою та відпочинком, адже вона є справді стресовою. Коли прибуваєш на лінію зіткнення і бачиш людей, які там живуть, одразу помічаєш, наскільки вони вдячні. Я працював у середовищі, де люди не сказали «спасибі», не виказували навіть ознак подяки за виконану роботу. Але в Україні все навпаки: коли приїздиш у села біля лінії вогню, приголомшує, як багато літніх людей підходять поговорити і вже через дві-три хвилини пускаються в сльози, не в змозі стримати свою вдячність. Дуже часто ці люди говорять про те, що їм важливо не стільки, що ми приносимо, скільки, що ми тут, показуємо їм, що вони не забуті. Бачити вдячність людей за те, що ми для них робимо, для мене безцінно. Звичайно, інколи в робочому процесі трапляються розчарування, бо нам завжди хочеться зробити більше, але це видиме визнання та позитивні зміни в різних сферах є колосальним джерелом мотивації для команди МКЧХ. І все ж ми мусимо бути скромними, оскільки наш внесок не скільки важливий в глобальному масштабі, скільки символічно вагомий.